

Lovforslag nr. L 44. Fremsat den 8. oktober 1992 af arbejdsministeren (Kirkegaard)

Forslag

til

Lov om forbud mod anvendelse af genetiske tests ved ansættelser og ved tegning af pensioner og forsikringer

§ 1. Ved genetisk test forstås i denne lov en DNA-analyse, dvs. enhver undersøgelse af den arvebærende kemiske substans (genomet), som har til formål eller giver mulighed for at fastslå en persons sandsynlighed for fremtidig sygdom, modtagelighed over for ydre påvirkninger eller besiddende af bestemte egenskaber som følge af, at personen er bærer af bestemte arveanlæg.

§ 2. En arbejdsgiver må ikke ved ansættelse og senere kræve eller gøre brug af en genetisk test.

Stk. 2. Arbejdsministeren kan efter indstilling fra Sundhedsstyrelsen bestemme, at der kan kræves eller gøres brug af genetiske tests for lidelser, som i den pågældende funktion eller stilling ville medføre en risiko for andre.

Stk. 3. For virksomheder, fag, faglige områder eller andre grupper af ansatte, hvis arbejde er forbundet med fare for de ansattes sundhed, kan arbejdsministeren uanset bestemmelsen i stk. 1, når der foreligger nødvendige arbejdsmiljømæssige hensyn, fastsætte regler for anvendelsen af genetiske tests.

§ 3. Afskediges en lønmodtager, fordi arbejdsgiveren i strid med § 2 har anvendt oplysninger fra en genetisk test, eller fordi lønmodtageren har nægtet at fremlægge eller gennemgå en genetisk test, skal arbejdsgiveren betale en godtgørelse.

Stk. 2. Godtgørelsen, der ikke kan overstige 39 ugers løn, fastsættes under hensyn til lønmodtagerens ansættelsestid og sagens omstændigheder i øvrigt.

§ 4. Overtrædelse af § 2 straffes med bøde.

Stk. 2. Er en overtrædelse begået af et aktieselskab, anpartsselskab, andelsselskab eller lignende, kan der pålægges selskabet som sådant bødeansvar. Er overtrædelsen begået af staten, en kommune, eller et kommunalt fællesskab, der er omfattet af § 60 i lov om kommunernes styrelse, kan der pålægges staten, kommunen eller det kommunale fællesskab bødeansvar.

§ 5. I lov om forsikringsaftaler, jf. lovbekendtgørelse nr. 726 af 24. oktober 1986 som ændret ved § 3 i lov nr. 826 af 18. december 1991, foretages følgende ændringer:

1. Efter § 3 i kapitel I i afsnittet »Indledende regler« indsættes:

»§ 3 a. Ved indgåelse af aftaler efter denne lov og senere må selskabet ikke kræve eller gøre brug af en genetisk test.«

2. Overskriften til kapitel V affattes således:

»V. Gennemførelses-, overgangs- og straffebestemmelser.«

3. Efter § 133 indsættes:

»§ 134. Overtrædelse af § 3 a straffes med bøde.

Stk. 2. Ved overtrædelse af § 3 a kan der endvidere pålægges selskabet som sådant bødeansvar.«

§ 6. I lov om forsikringsvirksomhed, jf. lovbekendtgørelse nr. 511 af 16. juni 1992, som

ændret ved lov nr. 826 af 18. december 1991, foretages følgende ændringer:

1. Efter § 255 indsættes:

»§ 255 a. Ingen pensionskasse, der omfattes af denne lov, må ved optagelse af medlemmer og senere kræve eller gøre brug af en genetisk test.«

2. I § 260, stk. 1 ændres »og § 255, stk. 1-2,« til:
», § 255, stk. 1-2 og § 255 a.«

§ 7. I lov om tilsyn med firmapensionskasser, jf. lovbekendtgørelse nr. 266 af 22. april 1992, foretages følgende ændringer:

1. Efter § 9 indsættes i *Kapitel 1*:

»§ 9a. Ingen pensionskasse, der omfattes af denne lov, må ved optagelse af medlemmer og senere kræve eller gøre brug af en genetisk test.«

2. I § 71 ændres »§ 4, § 10, stk. 1« til:
»§ 4, § 9a, § 10, stk. 1«

§ 8. Loven træder i kraft den 1. juli 1993.

§ 9. Loven gælder ikke for Grønland og Færøerne, men kan ved kgl. anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.

Bemærkninger til lovforslaget

Almindelige bemærkninger

Det forslag, som regeringen nu fremsætter er en genfremsættelse af lovforslag nr. L 272, som blev fremsat den 22. april 1992 (Folketingstidende 1991-1992 sp. 9042, sp. 9338 og sp. 6569, tillæg A).

Folketinget vedtog den 25. april 1991 folketingsbeslutning nr. B 8 (Folketingstidende 1990-91 (2. samling) beslutningsforslag fremsat den 16. januar 1991, 1. behandling sp. 2169, 2. behandling sp. 5085), der har følgende indhold: »Folketinget pålægger regeringen at fremsætte lovforslag om forbud mod anvendelse af genetiske test

- i forbindelse med ansættelser og
- i forbindelse med tegning af pensioner og forsikringer.«

I bemærkningerne til beslutningsforslaget anføres bl.a.:

»Udviklingen vil stille menneskeheden over for en lang række etiske problemer ikke mindst i forbindelse med fostervands- og moderkageprøver.

Dette beslutningsforslag søger ikke at afklare alle de vanskelige spørgsmål, vi vil stå overfor i de kommende år. Forslaget sigter alene mod to områder, hvor problemstillingen er forholdsvis klar og overskuelig.

I en lang række lande – herunder USA og Tyskland – er mange virksomheder begyndt at stille krav om DNA-analyser af jobsøgere for at kunne frasortere dem, der af genetiske grunde vil have svært ved at trives i virksomhedernes arbejdsmiljø.

En sådan udvikling er et stort skridt i retning af at udvælge mennesker, der kan overleve i et dårligt arbejdsmiljø, i stedet for at forbedre arbejdsmiljøet.

Det foreslås derfor, at man allerede nu forbyder en sådan brug af DNA-analyser. Det bør forbydes, såvel at arbejdsgivere stiller krav om sådanne analyser som betingelse for et ansættelsesforhold, som at jobsøgere fremlægger DNA-analyser.

Tilsvarende bør det forbydes, at forsikringselskaber stiller krav om DNA-analyser som betingelse for at tegne livsforsikringer, pensioner og lignende. I dag stilles krav om lægeundersøgelser for at udskille dem, der allerede har udviklet en helbredstilstand

betegnet som «dårlige liv». Det er et alvorligt skridt i retning af yderligere opdeling af befolkningen, hvis også genetisk betingede anlæg for sygdom giver anledning til særbehandling. Det foreslås derfor at gribe ind over for en sådan udvikling, før den er blevet et problem.«

Den samlede arvemæssige information hos mennesket indeholdes i DNA, som findes i hver af kroppens kerneholdige celler. Via æggehvistedoffer, som DNA koder for, regulerer DNA cellernes struktur og funktion.

Lovforslag L 272 har været sendt til høring i følgende organisationer m.v.: LO, DA, FTF, SALA, AC, FR-Fællesrepræsentationen, Kommunernes Landsforening, Amtsrådsforeningen, Københavns Kommune, Frederiksberg Kommune, Forbrugerrådet, Advokatrådet, Retslægerådet, Pensionskasserådet, Assurandør-Societetet, Landbrugsrådet, Arbejdsmiljørådet, Den Almindelige danske Lægeforening og Sundhedsstyrelsen. Derudover har Det Etske Råd fremsat en udtalelse over lovforslaget.

Nogle organisationer, herunder FTF og AC, støttede udkastet og ønskede det på nogle punkter skærpet.

Andre organisationer, herunder DA, var generelt betænkelige ved udkastet i det hele taget.

Assurandør-Societetet fandt, at udkastet på forsikringsområdet var overflødig. Assurandør-Societetet og Pensionskasserådet fandt det endvidere urimeligt helt generelt at forbyde forsikringselskaber og pensionskasser at gøre brug af DNA-analyser.

Endelig gav LO udtryk for, at man på den ene side anerkender et behov for et forslag, som folketingsbeslutningen er udtryk for. På den anden side fandt man, at der kan opstå en konflikt i forhold til arbejdsmiljølovgivningen. LO fandt ikke, at beslutningsforslaget kan være vendt mod den forskelsbehandling, der måtte indebære en positiv og begunstigende særbehandling af den enkelte gennem tilpasning af arbejdsmiljøet til arbejdstagerens individuelle forudsætninger.

På den baggrund foreslog LO, at udkastet begrænses til alene at omfatte ansættelsessituationen.

Arbejdsmiljørådet har behandlet udkastet på 2 møder og rådet besluttede at nedsætte et hurtigarbejdende udvalg, der skulle komme med en indstilling vedrørende dette.

Arbejdsmiljørådet har i udtalelsen lagt vægt på, at der på den ene side ikke ved indgåelse af et ansættelsesforhold bør foretages en sortering af arbejdskraften på baggrund af tests. På den anden side fandt Arbejdsmiljørådet, at det efter ansættelsesforholdets etablering vil være i strid med arbejdsmiljølovens beskyttelseshensyn at fratage arbejdstagerne de retigheder, der vil give pågældende den beskyttelse mod ulykker og sygdom, som den tekniske/medicinske udvikling giver mulighed for.

Arbejdsmiljørådet fandt, at det afgørende ikke var foretagelsen af testen men spørgsmålet om adgang til testens resultater.

Arbejdsmiljørådet kunne således ikke støtte udkastet til lovforslag.

Sundhedsstyrelsen anførte bl.a., at udkastet til lovforslag rummede en indbygget mulighed for konflikt mellem hensynet til på den ene side at minimere arbejdsmiljøbetingede helbredsrisici for den enkelte arbejdstager, og på den anden side hensynet til i videst muligt omfang at forhindre forskelsbehandling af arbejdstagere.

Regeringen er enig i, at forbudet mod anvendelsen af genetiske tests bør begrænses, når hensynet til arbejdsmiljøet gør dette nødvendigt. Der er derfor en dispensationsadgang for sådanne situationer i det fremsatte lovforslag.

På forsikringsområdet er det derimod regeringens opfattelse, at forbudet bør være absolut og gælde både ved tegningen af forsikringer og for tiden derefter.

Økonomiske og administrative konsekvenser

Forslaget har ikke økonomiske konsekvenser for det offentlige. Den almindelige administration af loven, herunder af dispensationsbeføjelsen, vil medføre administrative meromkostninger.

Bemærkninger til forslagets enkelte bestemmelser

Til § 1

Definitionen af DNA-analyser er afgrænset, således at der skal være tale om en direkte undersøgelse for forandringer eller karakteristika ved den pågældende persons genom, som har til formål eller gør det muligt at fastslå pågældendes sandsynlighed for fremtidig sygdom, modtagelighed over for ydre påvirkninger eller besiddende af bestemte arveanlæg. Som eksempel herpå kan nævnes påvisning af æn-

dret DNA-sekvens (basesekvens) i en persons genom, hvilket kan skyldes genmutation.

Definitionen vil også omfatte fremtidige DNA-analysemetoder, da de direkte angår undersøgelser af den arvbærende kemiske substans.

Til § 2

Formålet med beslutningsforslaget er, at man ønsker at forbyde en sortering/forskelsbehandling af mennesker på grund af arvemæssige egenskaber, som er blevet kendt ved en DNA-analyse. Bestemmelsen er derfor bredere i sit sigte end beslutningsforslagets formulering umiddelbart lægger op til, idet man i beslutningsforslaget udelukkende omtaler situationen ved ansættelse.

Hvis beskyttelsen udelukkende omfatter forholdene ved ansættelse, vil bestemmelsen let kunne omgås, idet en arbejdsgiver dagen efter ansættelsen i så fald vil kunne kræve eller bruge oplysningerne fra en DNA-analyse.

Bestemmelsen søger derfor at sikre mod, at en lønmodtager ikke før og under ansættelsen mødes med et krav fra arbejdsgiveren om at gennemgå en DNA-analyse, som den er defineret i § 1.

Bestemmelsens andet led »eller gøre brug af« indeholder et forbud mod at anvende resultaterne af en DNA-analyse, som arbejdsgiveren ikke har krævet, men som fx forelå i forvejen. Jobsøgere/ansatte må således gerne frivilligt fremlægge en DNA-analyse, men arbejdsgiveren må ikke lægge vægt på den.

Arbejdstagerens almindelige pligt til ved ansættelsen at oplyse om sygdomsforhold, der kan eller må antages at ville have betydning for ansættelsesforholdet, gælder hermed ikke for oplysninger, der er fremkommet ved en DNA-analyse.

Baggrunden for bestemmelsen i *stk. 2* er, at det i specielle tilfælde er tænkeligt, at oplysning om en persons anlæg for sygdom kan være af betydning for at vurdere risici for andre end anlægsbæreren.

Bestemmelsen indeholder derfor en bemyndigelse for arbejdsministeren til at kunne fastsætte regler for bestemte funktioner eller stillinger. Det gælder eksempelvis for ansatte, der har ansvaret for befording af andre (chauffører, piloter, kaptajner osv.).

Det er en betingelse, at forekomsten af den pågældende lidelse vil medføre fare eller risici for andre, hvilket formentlig begrænser anvendelsesområdet til nogle få funktioner.

Dispensationsadgangen omfatter kun de oplysninger, der er relevante for formålet.

Bestemmelsen forudsætter ikke, at Sundhedsstyrelsen løbende skal overvåge udviklingen på områ-

det, men udelukkende, at indstillingen om at fastsætte regler skal foretages ud fra en sundhedsfaglig bedømmelse af problemstillingen.

Bestemmelsen vil navnlig kunne få betydning, når kortlægningen af menneskets genom har ført til øget viden om arvelige anlæg for sygdomme. Det er vigtigt at udforme loven således, at den ikke får uoverskuelige og utilsigtede konsekvenser, fordi den tilgængelige viden om emnet i dag er begrænset.

Bestemmelsen i *stk. 3*, sikrer, at arbejdsministeren fortsat kan udnytte sin bemyndigelse i arbejdsmiljøloven til at fastsætte regler for og dermed tillade anvendelsen af genetiske tests, hvor dette er nødvendigt af arbejdsmiljømæssige hensyn. Hermed undgås også en konflikt med gældende EF-direktiver, som i visse tilfælde forudsætter sådanne tests. Bestemmelsen svarer til bemyndigelsen i arbejdsmiljølovens § 63.

DNA-analyser må efter *stk. 1* ikke indgå i virksomhedernes almindelige, løbende helbredsundersøgelser, som medarbejderne enten er påtvunget eller får tilbudt. *Stk. 2* åbner derfor mulighed for, at DNA-analyser kan indgå heri.

Til § 3

Bestemmelsen indebærer, at en afskedigelse med henvisning til oplysninger, der er fremkommet ved en DNA-analyse eller begrundet med, at lønmodtageren har nægtet at fremlægge eller gennemgå en sådan analyse, ikke er lovlig.

Konsekvensen af en afskedigelse er, at arbejdsgiveren skal betale en godtgørelse, der skal dække den ikke-økonomiske skade den pågældende har lidt. Der er intet til hinder for, at der ved siden af godtgørelsen ydes erstatning efter de almindelige erstatningsretlige regler. Fastsættelsen af godtgørelsesmaksimum på 39 ugers løn følger niveauet, der bl.a. er gældende i Hovedaftalen mellem LO og DA.

Godtgørelsens størrelse fastsættes under hensyn til ansættelsens varighed og sagens omstændigheder i øvrigt.

Bestemmelsen gælder kun ved arbejdsgiverens opsigelse.

Til § 4

Der foreslås alene en straf af bøde for overtrædelse af § 2. Bestemmelsen forudsætter, at de almindelige betingelser for idømmelse af strafansvar er opfyldt.

Stk. 2. Bestemmelsen i *stk. 2*, hjemler bødestraf for selskaber, virksomheder, staten, kommuner, amter osv. efter de almindelige regler herom.

Til § 5

Efter de gældende regler i forsikringsaftaleloven er der intet til hinder for, at et forsikringsselskab fx ved tegning af en livsforsikring stiller krav om, at forsikringstageren fremlægger en DNA-analyse som betingelse for tegningen af forsikringen.

Det er oplyst fra forsikringsbranchen, at danske selskaber i dag slet ikke anvender DNA-analyser ved tegning af pensioner og forsikringer, ligesom der heller ikke er planer om at indføre anvendelse af sådanne analyser.

I *nr. 1* fastsættes det, at forsikringsselskaber ved indgåelse af forsikringsaftaler og senere ikke kan kræve eller gøre brug af en DNA-analyse. Bestemmelsens andet led »eller gøre brug af« indeholder et forbud mod at anvende resultaterne af en DNA-analyse, som selskabet ikke har krævet, men som forelå i forvejen.

Forbudet gælder derfor ikke forsikringstagerens fremlæggelse af en DNA-analyse, men hvis forsikringstageren søger at fremlægge en sådan analyse, har selskabet pligt til at nægte at modtage og anvende analysen.

I *nr. 2* bestemmes det, at hvis forbudet overtrædes, vil forsikringsselskabet ifalde strafansvar. Forsikringstageren, der ikke er omfattet af forbudet i *nr. 1*, ifalder derimod ikke strafansvar, hvis en DNA-analyse anvendes.

Til § 6

For livsforsikringsselskaber og tværgående pensionskasser er retsstillingen i dag, at Finanstilsynet ifølge § 30, *stk. 1*, *nr. 5* i lov om forsikringsvirksomhed godkender de formularer til erklæringer, som skal afgives af den forsikringssøgendes læge og den forsikringssøgende selv angående dennes helbreds-tilstand.

Formålet med helbredsbedømmelse ved forsikringstegning er, at en forsikringssøgende ikke må kunne spekulere mod de andre forsikringstagere ved, at antagelserne om sandsynligheden for dødsfald eller invaliditet, som de fremgår af det af tilsynet godkendte tekniske grundlag, ikke passer på vedkommende. Helbredsundersøgelsens formål er således at identificere de personer, der på baggrund af en viden om eget helbred, som kun de har, bevidst påfører en ordning en større risiko end beregningsmæssigt forudsat. Ved helbredsbedømmelse spørges der i dag til allerede konstaterede sygdomme.

Industriministeren agter i denne samling at fremsætte forslag til lov om ændring af lov om livsforsikringsvirksomhed, hvorefter kravet om forhåndsgodkendelse ophæves. Finanstilsynet skal ifølge forsla-

get påse, at livsforsikringssekskabers og tværgående pensionskassers regler for bl.a. helbredsoplysninger, som de forsikringsøgende skal afgive til bedømmelse af risikoforholdene, er fyldestgørende og yder den enkelte forsikringstager og andre berettigede betryggende sikkerhed.

Finanstilsynet kan ifølge det omtalte lovforslag i givet fald udstede påbud om, at disse regler skal ændres, såfremt de ikke anses for betryggende, eller hvis de strider mod anden lovgivning.

I *nr. 1* forbydes, at tværgående pensionskasser ved optagelse af medlemmer og senere kræver eller gør brug af en DNA-analyse. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne til § 5, nr. 1.

I *nr. 2* gives mulighed for bødestraf ved overtrædelse af bestemmelsen. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne til § 5, nr. 2.

Til § 7

For firmapensionskasser er retsstillingen i dag, at Finanstilsynet ifølge § 13, nr. 5 i lov om tilsyn med firmapensionskasser godkender regler for helbredsbedømmelse.

Formålet med helbredsbedømmelse ved tegning af en pensionsordning er, at en pensionstager ikke må kunne spekulere mod de andre pensionstagere ved, at antagelserne om sandsynligheden for dødsfald eller invaliditet, som de fremgår af det af tilsynet godkendte tekniske grundlag, ikke passer på vedkommende. Helbredsundersøgelsens formål er således at identificere de personer, der på baggrund af

en viden om eget helbred, som kun de har, bevidst påfører en pensionsordning en større risiko end beregningsmæssigt forudsat. Ved helbredsbedømmelse spørges der i dag til allerede konstaterede sygdomme.

Industriministeren agter i denne samling at fremsætte forslag til lov om ændring af lov om tilsyn med firmapensionskasser, hvorefter kravet om forhåndsgodkendelse ophæves. Finanstilsynet skal ifølge forslaget påse, at firmapensionskassers regler for bl.a. helbredsoplysninger, som de pensionssøgende skal afgive til bedømmelse af risikoforholdene, er fyldestgørende og yder den enkelte pensionstager og andre berettigede betryggende sikkerhed.

Finanstilsynet kan ifølge det omtalte lovforslag i givet fald udstede påbud om, at disse regler skal ændres, såfremt de ikke anses for betryggende, eller hvis de strider mod anden lovgivning.

I *nr. 1* forbydes, at firmapensionskasser ved optagelse af medlemmer og senere kræver eller gør brug af en DNA-analyse. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne til § 5, nr. 1.

I *nr. 2* gives mulighed for bødestraf ved overtrædelse af bestemmelsen. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne til § 5, nr. 2.

Til § 9

Området er et anliggende for Færøernes og Grønlands hjemmestyre efter hjemmestyrelovene, hvorfor disse områder er undtaget fra lovens territoriale gyldighedsområde.